

NI OBNOVE BREZ PROGRAMA

Iz oči v oči z dr. Vitom Hazlerjem – Murkovim nagrajencem za leto 2007¹

Intervju | 1.22

Dr. Vito Hazler, nekaterim kolega in prijatelj, drugim sodelavec, tretjim profesor, vsekakor pa izreden etnolog in konservator. Prvi april 2009 je bil dan, ko sva z dr. Hazlerjem sedela v njegovem kabinetu na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo v Ljubljani. Zanimivo, vedno je bil dr. Vito Hazler kot profesor tisti, ki je spraševal. Tokrat pa sva zamenjala vloge ...

Kako bi se predstavili bralcem *Glasnika*, da bi s tem o sebi povedali kaj, česar še ne vemo?

Lahko bi rekel, da je moje delo na strokovnem področju, na katerem delujem zadnjih 30 let svoje poklicne kariere, opaženo. V prvem obdobju, ko sem bil zaposlen še na Zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine v Celju, kjer sem se zaposlil konec 70. let, sem delal v večji anonimnosti. Velikokrat sem utiral svojo pot, ki ni bila ravno odsev takratnih pričakovanj javno uveljavljene etnologije. Glede na temeljno poklicno dolžnost sem se moral odzivati na potrebe terena. Bil sem etnolog konservator v ustaljenem delovnem procesu, ki je še danes precej podoben. Med drugim sem dobival v obdelavo t. i. etnološke spomenike, pri katerih gre v največji meri za stavbarstvo kmetov, delavcev, obrtnikov, rudarjev, ipd. Ljudje so postali pozorni na obnovljeno dediščino, ko je na območju celjskega zavoda naraslo število obnovljenih stavb. Z mojim imenom je v javnosti najbrž najbolj povezan Muzej na prostem Rogatec. Pri vseh obnovah me je ves čas zanimalo, ali je mogoče prenovljene stavbe na kakršenkoli način med seboj povezati. Ugotovil sem, da imajo stavbe, čeprav so bile ohranjene in obnovljene v različnih okoljih, svojo didaktično povezavo. Na primer: v Zavodnju nad Šoštanjem je Kavčnikova dimnica kot eno najstarejših bivalnih okolij, na Skomarju je primer stavbe na prehodu med dimnico in črno kuhinjo, kar nekaj je stavb s črno kuhinjo in tudi kar nekaj primerov obnovljenih stavb s t. i. belo kuhinjo. Ker so me zanimala predvsem socialna okolja, sem primere za obnovo – čeprav nenačrtno – iskal predvsem v socialnih okoljih večinskega prebivalstva. Sčasoma se je le izkazalo, da obnovljene stavbe lahko med seboj povežem. Kot primer naj navedem tudi Muzej na prostem Rogatec: gre za izmišljeno tvorbo na izbrani lokaciji, posebej za muzej izbrane stavbe, ki jih je bilo treba povezati v skladno in enovito podobo. Glavna težava je bila, kako prostorsko različne stavbe vzhodnoslovenskega prostora združiti v domačijsko enoto. Pri iskanju različnih interpretacij nam je svetovalo ogromno število ljudi. Mnogi so bili tudi proti takim principom, saj so rekli, da tako nikoli ni bilo. Seveda smo se tega zavedali tudi sami, saj je bil tudi pred nastankom neke vasi prej tam gozd, ki so ga morali prej posekati. V bistvu smo s tem ponovili genezo in razvoj neke poselitvene enote.

Pri konservatorskem delu sta me izzivala tudi delavsko okolje in delavska kultura, to, kar nastane v povezavi bivalnega in delov-

nega okolja, povezano z industrijo ali rudarstvom. Tak izziv so bile delavske kolonije v Trbovljah. Kot etnolog – konservator s celjskega zavoda sem prvi opozoril, da je tudi tovrstna dediščina pomembna, čeprav je prof. Kremenšek že leta 1965 na posvetu v Piranu govoril, da je treba razširiti naše delo tudi na področje delavske kulture; njegov referat mi je dal vzpodbudo. V varstvenem in muzejskem pogledu smo bili v celjskem zavodu prvi, ki smo se zavzeli za varovanje delavskih kolonij. Opozorili smo, da enovita bivalna struktura oblikuje specifičen način življenja, ki lahko tudi izgine. Izpostavili smo predvsem krušne peči, pralnice in druge skupne oblike življenja. Spoznali smo se s sodelavci takratnega Revirskega muzeja ljudske revolucije Trbovlje, ki so bili sicer usmerjeni v zgodovino ljudske revolucije in delavskega gibanja, a postopoma so razširili svojo varstveno dejavnost in danes v Revirskem muzeju Trbovlje delajo odlično, še posebej naša kolegica Jana Mlakar Adamič. Sredi 80. let sem sodeloval v delovni skupini iz Trbovelj, ki jo je vodil direktor muzeja Miran Kalšek, in takrat smo muzejsko uredili delavsko stanovanje v koloniji Njiva, izdali manjši vodnik in v bistvu močno vplivali na izboljšanje odnosa do dediščine delavstva in bivalne kulture. Posledično je na to temo nastalo kar nekaj seminarskih nalog in diplomskih del ter nekaj srednješolskih raziskovalnih nalog. Podobno so si prizadevali tudi v Idriji, kjer so obnovili rudarsko hišo, in v Mariboru, kjer so zaščitili Železničarsko kolonijo, v zadnjem času pa je po zaslugi dr. Jerneje Ferlež predmet zanimanja Hutterjeva kolonija in verjetno še kaj. Drugod, na primer v Ljubljani, v Pesjem pri Velenju, Štorah, Celju in drugih industrijskih mestih še stojijo skoraj identične kolonijske hiše kot v Trbovljah, a žal še niso predmet varstvenih prizadevanj. Vsa omenjena prizadevanja so tudi pomagala v slovenski družbi uveljaviti etnologijo, ki se že zdavnaj ne ukvarja več samo s kmečkimi hišami ali planinskimi stanovi.

Etnologi, ki smo bili na zavodih za varstvo naravne in kulturne dediščine odgovorni za prostorsko načrtovanje, smo se v začetku 80. let med seboj povezali v neformalno skupino etnologov konservatorjev in urbanistov. Redno smo se srečevali vsaj enkrat mesečno, v 90. letih zelo pogosto predvsem etnologi – konservatorji. Naši cilji so bili izmenjava izkušenj, napredek na terminološkem področju in ogledi dobrih praks na terenu. Po menjavi delovnega mesta se zaradi obilice dela teh srečanj nisem več udeleževal. Po našem vzoru so se začeli sestajati tudi arheologi in umetnostni zgodovinarji. V tistem času smo v spomeniškem varstvu pogrešali avtoriteto, ki bi nam bila v oporo, močno osebnost, kot so jo imeli na primer umetnostni zgodovinarji. Etnologi smo bili neke vrste samotarji, mislim pa, da smo ubirali

¹ Utemeljitev Murkove nagrade za leto 2007 je bila objavljena v *Glasniku SED* let. 48, št. 3,4/2008, 146–148.

pravo pot. V 80. letih je z Oddelka za etnologijo prišla pobuda za vzpostavitev 60-urnih vaj iz etnološkega konservatorstva in predavanj. Konec 80. let smo že pripravili prve skripte. Kot pripomoček za pomoč študentom je vsak napisal besedilo za svoje območje. Takrat sem tudi prevzel predmet Etnološko konservatorstvo, ki ga na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete še vedno predavam.

Najbrž ni preprosto biti etnolog na področju, ki si ga lastijo arhitekti, urbanisti, politiki in še kdo. Kako lahko etnologi z njimi enakopravno in enakovredno sodelujemo?

Trdim, da je temelj preučevanja materialna kultura, stavbarstvo pa je njen pomemben del. Stavbarstvo je povezano z našim prebivanjem, ustvarjanjem in delovanjem; to je okolje, ki nas socializira. V zadnjih dveh desetletjih si to področje deli več strok. Etnolog konservator v praksi raziskuje in skrbi za t. i. etnološke spomenike, ki ostajajo sinonim za t. i. ljudsko stavbarstvo, stavbarstvo delavcev in obrtnikov, novejši množične gradnje, idr. Na tem segmentu kulture je v zadnjih letih prišlo do hipertrofije interesov, saj se s to stavbno dediščino vse raje ukvarjajo tudi druge stroke, na primer arhitekti, ki pa ne govorijo več o ljudskem stavbarstvu ali etnološki stavbni dediščini, ampak uporabljajo izraze, kot so podeželsko stavbarstvo, tradicionalna identitetna arhitektura, vernakularna arhitektura in morda še katerega. Toda katera kultura daje identiteto našemu kulturnemu prostoru? Če je to stavbarstvo na primer 17., 18., ali 19. stoletja, potem bi težko govorili o neki splošno razvidni identiteti, saj je teh stavb po mojih ocenah v doslej zbranih evidencah le okrog 2 odstotka. Glede na ves stavbni fond v Republiki Sloveniji torej lahko govorimo le še o posamičnih ohranjenih primerih – reliktih nekdanje množične gradnje v preteklosti, ki je v različnih obdobjih in socialnih okoljih nastajala po bolj ali manj enotnih gradbenih konceptih z uporabo naravnih gradiv. A tudi to je neke vrste »pravljica«, v resnici je bilo marsikje in marsikaj še bolj zapleteno, a če stvari ne poznaš, pač ustvarjaš romantične stereotipe. In danes tem zgodbam ljudje še vedno nasedajo!

Identiteto v množičnem pomenu besede našemu poselitvenemu prostoru – hočeš nočeš – danes večinoma dajejo stavbe iz druge polovice 20. stoletja, vse bolj pa tudi že gradnje prvega desetletja 21. stoletja. T. i. etnološki spomeniki ali pa t. i. identitetna arhitektura se v tej prevladujoči množici stavb v bistvu utapljaajo, saj po drugi svetovni vojni nikomur ni bilo mar za upoštevanje takrat marsikje še razpoznavnih regionalnih identitet in kontinuitet. Dobili smo povsem nov, zelo cenen delavsko-alpski ideal hiše, ki ji jaz pravim »jugo-hiša«, saj so po zaslugi tovarne načrtov naš stan iz Beograda nastajale povsem podobne hiše v Bovcu, Prekmurju, Turropolju ali nekje v Bosni.

Danes k sreči nastajajo v našem poselitvenem prostoru po videzu in energetski varčnosti številne primerne hiše, žal pa se pri tem povsem izgublja načela tako zelene regionalne raznovrstnosti. Globalizacija je tudi tu na pohodu.

Kako je s terminologijo v konservatorstvu? Vi ste se z njo začeli ukvarjati med prvimi.

Ne vem, če sem bil ravno prvi, saj smo kar nekaj stvari prevzeli od drugih, iz drugih kulturnih okolij, kjer so se prav tako ukvarjali s temi vprašanji. V usklajevanje terminologije me je v bistvu prisilil računalnik. Če sem hotel gradivo računalniško obdelati, sem moral urediti tudi terminologijo in vedno uporabljati isti ter-

min za isto ali vsaj podobno stvar. V literaturi je bilo glede tega precej nereda in različnih interpretacij. V stavbarstvu me vedno zanimata nastanek in geneza stavbe, zato sem želel vedno najprej prepoznati njeno osnovno strukturo in jo šele nato poimenovati. Na tem področju sem morda res vpeljal neko svojo pot, ki pa ji seveda vsi ne sledijo. Tipologijo stavb sem gradil na njihovi osnovni gradbeni strukturi, na bistvenih parametrih njihove geneze in razvoja in tudi na rabi temeljnih, pogosto naravnih gradiv. Na teh osnovah se z lahkoto razvijajo še razsežnosti socialne podobe in likovnega okrasja.

Ali v Sloveniji obstaja enoten koncept preнове ali pa si mnega strokovnjakov zelo nasprotujejo?

Tako kot muzejska razstava je tudi stavbna obnova avtorsko delo. Ne verjamem, da bi dva konservatorja pri obnovi ubrala isto pot, mislim da bi vsak uveljavil svoj vidik in našel drug poudarek. Bistveno vodilo obnove je, da se v čim večji meri ohranijo najprepoznavnejše sestavine, ki določajo pomen stavbe in stavbo socialno, gradbeno, razvojno, časovno in funkcijsko opredeljujejo. Preden stavbe ovrednotimo, jih moramo dobro spoznati. Sledita še faza analize in neprestanega vrednotenja in razmišljanja, kaj bomo pokazali in česa ne. Tako kot muzejski kustos pri pripravi razstave razmišlja, kako bo nek pojav prikazal, na kaj vse bo opozoril, ... Morda so v spomeniškem varstvu te naloge še malce težje, saj imamo na eni strani ideologijo obnove, na drugi strani pa realnost, s katero se srečujemo: lastnika, dodatne interese, izvajalce, ki jih moraš ves čas nadzorovati, in vse tiste, ki sodelujejo pri obnovi, pripravljajo načrte, potrebno dokumentacijo, pridobivajo soglasja, idr. Treba je tudi upoštevati dejstvo, da je večina stavb ohranjena *in situ*, torej na obnovo deloma vpliva tudi zatečeno stanje okolja.

Pri obnovi stavb vedno sodeluje interdisciplinarno oblikovna skupina. Kakšen je odnos med etnologom konservatorjem in arhitektom?

V spomeniškem varstvu ne delujejo samo etnologi konservatorji, temveč tudi arheologi konservatorji, arhitekti konservatorji, umetnostni zgodovinarji konservatorji in drugi. Kljub različnim strokam je skupni imenovalec naštetih nosilcev varstva in obnove dediščine strašansko pazljiv in spoštljiv odnos do dediščine. Kdor se srečuje s stavbno dediščino, pa naj bo projektant ali statik, bi moral imeti vsaj nekajletno prakso v spomeniškem varstvu, kjer bi se navadil malce drugače razmišljati. Težava nastane, ko se dediščine lotijo mladi projektanti s sicer ustrezno pridobljeno izobrazbo, a brez izkušenj. V spomeniškem varstvu se že več kot stoletja oblikuje doktrina varstva, lastna le spomeniškem varstvu. Ker je fond stavbne dediščine po številu relativno skromen (le 2 odstotka), je potrebna pazljiva fizična obnova, ki ne prenese poustvarjanja in ustvarjanja, in po mojem mnenju tudi ne več t. i. preнове, kaj šele t. i. razvojne preнове, se predvsem arhitekti pri tem delu počutijo očitno vse bolj podrejene in utesnjene. Tiste najbolj žlahtne dediščine preteklih stoletij je dejansko vse manj, zato težko razumem avtorsko prisvajanje dediščine, igračkasto poustvarjanje in vnašanje brezštevilnih novosti, ki so morda na pogled prikupne, a z doktrino spomeniškega varstva nimajo nič skupnega. Pri obnovi gre zgolj za spoštljiv, lahko bi rekli ponižen odnos do dediščine, kjer si ne bomo nabirali slave s poustvarjanjem, ampak z vrhunskim presojanjem njenih vrednosti in interpretacij v nenehnem izmenjavanju – za-

Postavljanje kašče pri terenskih vajah iz etnološkega konservatorstva.
Foto: Miha Špiček, Gomilsko, zaselek Rezana, 2000

kaj? – zato!; zakaj? – zato! Konservator mora namreč imeti na vsako vprašanje vrhunsko utemeljen odgovor!

Imamo na primer samo en Kolizej, samo en Plečnikov štadion, samo en Podsreški grad in nekoč smo imeli samo en Ljubljanski grad. Ljubljanski grad je sicer ostal, a kako so ga posodobili? Je mar prav ta primer model za posege tudi na drugih gradovih, ali je morda trgovina Miller na Čopovi ulici model za steklarsko posodobitev vseh stavb na ulici? Največja težava spomeniškega varstva je, da včasih ne zna uveljaviti svoje strokovne avtonomije in avtoritete in prevzema naloge, ki se je v bistvu ne tičejo.

Ali se je na področju konservatorske zakonodaje v zadnjih letih kaj izboljšalo oziroma kaj bi bilo treba po vašem mnenju z zakoni še urediti?

Vsak na novo sprejeti zakon je obsežnejši. Prvi zakon, ki so ga sprejeli leta 1948, je imel okoli 20 členov, naslednji okoli 60, leta 1981 že 84, zakon iz leta 1999 že nekaj čez 100; najnovejši zakon ima že okoli 160 členov. Ne vem, kam vodi to podiranje rekordov, saj mora biti zakonodaja razumljiva in terminološko čista. Predvsem pa ti zakoni obremenjujejo delo v spomeniškem varstvu, saj še vedno nimamo temeljne doktrine in strategije varstva, ki bi jo za Slovenijo moralo pripraviti Ministrstvo za kulturo. Predvsem pa bi bilo treba stvari poenostaviti. Ko je bil leta 1981 sprejet nov zakon, smo bili vajeni delati po starejših zakonih in smo imeli težave z razumevanjem nove govorice zakona. Do takrat so bili v veljavi pojmi, kot so spomeniki 1., 2. in 3. kategorije, nato smo morali začeti uporabljati izraze kulturna dediščina in kulturni spomeniki. Zato je bilo v 80. letih kar precej nesporazumov tako med konservatorji kot urbanisti, projektanti in seveda uporabniki – lastniki. Še danes marsikdo ne razume, kaj pomeni dediščina in kdaj ta lahko postane spomenik. Mislim, da je bila nekdanja delitev na spomenike 1., 2., 3. kategorije bolj razumljiva kot pa današnja, ko dediščino delimo v tri vrednostne skupine, in sicer: spomenike državnega pomena, spomenike lokalnega pomena, kar še ostane, pa je dediščina. Podobnost s staro klasifikacijo je več kot očitna! Drug velik problem je naše razglasjanje kulturnih spomenikov. Dediščino posebnega pomena in vrednosti spomeniškovarstvena služba predlaga za razglasitev za kulturni spomenik. Ko se je po letu 1981 začela v spomeniškovarstveno delo vmešavati politika, se je neposredni vpliv

Etnološki tabor Skomarje, 1997.
Foto: zasebni arhiv Mihe Špička

na varstvo dediščine kar precej razrahljal, saj so odloke o razglasitvi kulturnih spomenikov začele sprejemati nekdanje občine, s tem da je šel predlagani akt o razglasitvi v presojo občinski kulturni skupnosti, nato pa še v občinsko skupščino. Zato je v nekaterih občinah minilo tudi do 12 let, da so z odlokom razglasili kulturne spomenike. Mislim, da bi se lahko temu razglasjanju popolnoma odrekli in zagovarjam temeljne sezname, ki naj bodo pripravljene v okviru INDOK centra in naj pridobijo ustrezno pravno veljavo. A verjetno se to ne bo zgodilo, saj sem eden redkih, ki tako razmišlja.

Problem pa je tudi financiranje obnove. Po mojem mnenju bi se morali vsi spomeniki financirati iz državnega proračuna, ne pa, da se občine sili, da same financirajo spomenike lokalnega pomena. Nekatere občine imajo namreč na svojem teritoriju precej objektov dediščine, obenem pa probleme z neurejeno komunalno infrastrukturo. In čemu bodo dale prednost?! Zato marsikje ostajajo spomeniki lokalnega pomena brez občinske finančne podpore. Poznam nekatere občine, ki imajo sprejete odloke o razglasitvi spomenikov lokalnega pomena, a občinski uradniki tega odloka in spomenikov največkrat ne poznajo. To kaže na odtujenost varstvene dejavnosti od realnih razmer in Zavod za varstvo kulturne dediščine bi moral skupaj s svojimi območnimi enotami tej problematiki nameniti bistveno več pozornosti. Prepričan sem, da razmere na področju varstva dediščine ne bi bile nič slabše, če razglasitev ne bi bilo!

Svoje delo ste začeli kot konservator na ZVKDS, OE Celje, potem pa ste sprejeli izziv na Filozofski fakulteti, kjer predavate etnološko konservatorstvo, kulturo stavbarstva in bivanja, ... Ali menite, da etnologi odhajajo s fakultete dovolj usposobljeni za delo v konservatorstvu?

To, da bi naši diplomanti takoj po šolanju obvladali vse delo na področju varstva stavbne dediščine, je v bistvu iluzija. Mi jih uvedemo v razgled po teoriji, literaturi, terminologiji, splošnih načelih varstva, modelih, idr. Mlad človek šele s prihodom v delovno okolje spozna način dela, pa naj bo to v spomeniškem varstvu, muzeju, arhivu, knjižnici ali, če hočete, v oglaševalski agenciji. Med študijem pridobljeno znanje je podlaga za nadaljnje strokovno izpopolnjevanje ali raziskovalno delo. Na misel mi je prišla primerjava z medicino, kjer mladi zdravniki slepiča tudi

ne operirajo takoj, ampak šele po določenem stažu in letih izkušenj – enako je v varstvenih ustanovah. Treba je pridobiti praktične veščine, ki se jih je težko naučiti iz knjig. Lastne izkušnje so najboljša šola! Kljub temu sem prepričan, da naš diplomant dobi celovito znanje o kulturi in kulturnih pojavih, je spreten v razmišljanju in interpretaciji. Na fakulteti želimo vzbuditi zanimanje za gradivo, ki ga je treba najprej prepoznati, ovrednotiti in šele nato ga lahko interpretiramo. Pred kratkim sem slišal zanimivo razlago o tem, kako različno ljudje interpretirajo iste stvari. V kozolcu na primer vidijo celo krščansko simboliko, saj je na njem polno križev. To je precej sporno, kajti dvojni kozolec je nastal na podlagi konstrukcijskih načel in ne kot plod neke ideologije. Take interpretacije vzbujajo sum o sposobnosti realnega razmišljanja in dokazujejo nepoznavanje temeljnega pomena in razvoja kulturnega pojava.

Kako gledate na svoje diplomante, ki si sedaj utirajo svojo strokovno pot: nekateri v stroki, nekateri na drugih področjih?

Popolnoma nemogoče je, da bi se vsi zaposlili v varstvenih ustanovah, bodisi v spomeniškem varstvu, muzejih, knjižnicah, arhivih, na inštitutih ali v podobnih delovnih okoljih. Številni so že zaposleni v turizmu, medijih, oglaševalskih agencijah, kulturnih ustanovah, kot je na primer Cankarjev dom. Najdemo jih tudi v vrhu političnih strank ali pa delujejo kot samostojni podjetniki, raziskovalci v različnih raziskovalnih ustanovah, v pedagoški dejavnosti na ravni vrtcev, osnovnih in srednjih šol ter seveda fakultet v Ljubljani, Kopru in Mariboru. Nekateri pa so pristali tudi na občinah, v razvojnih agencijah, kulturnih centrih in zelo pogosto tudi v medijih. Opažam, da se diplomanti preizkušajo na res raznovrstnih področjih in jim znanje, ki so ga pridobili na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo, zelo koristi. Študentom vedno rečem, da se morajo naučiti delati in da morajo svoje delo imeti radi; vedeti pa morajo tudi, kako svoje znanje uporabiti, ga tržiti in biti učinkoviti, kar je pomembno predvsem za delo v interdisciplinarnih skupinah. V spomeniškem varstvu me je motilo, da smo bili etnologi premalo »konkurenčni«, to je primerljivi v hitrosti dela, saj mora etnolog ob vsaki novi nalogi bistveno več kot drugi delati na terenu, zbirati gradivo po arhivih in se nenehno pogovarjati z ljudmi. Tudi sam sem imel na začetku svoje kariere občutek, da premalo znam in da je bil razkorak med v šoli pridobljenim teoretičnim znanjem in prakso v službi le prevelik. Prepričan sem, da se je stanje izboljšalo in da so danes etnologi vsaj v varstvenih ustanovah mnogo bolj konkurenčni in se razvijajo v strokovne avtoritete. Verjamem, da k temu prispeva tudi razširjeni študijski program na našem Oddelku, vendar bi bilo po mojem mnenju za izboljšanje razmer treba ponovno uvesti dvopredmetni študij, saj bi ta študentom omogočil razširitev obzorja in pridobivanje znanja drugih strok.

Sodelovali ste pri obnovi številnih domačij, na noge ste postavili Muzej na prostem Rogatec, med bolj znanimi sta tudi Škrabčeva in Kavčnikova domačija. Vsi naštetih so kandidirali za nagrado Evropski muzej leta – EMYA. Obstaja recept za uspešno obnovo in revitalizacijo kulturne dediščine?

Vse tri naštetih domačije so bile v ožjem izboru za podelitev nagrade Evropski muzej leta. Zanimivo je, da se je kljub temu, da nagrade nismo prejeli, povečal interes zanje tako v domačem okolju kot med tujci. Vsako leto Evropski muzejski forum naj-

prej pripravi seznam kandidatov, nato pa še izbor nominirancev. Vse izbrance predstavi v svoji knjižici, kar je krasna promocija naših muzejskih ustanov in kulturnih spomenikov po Evropi. Leta 1993, ko je bila nominirana Kavčnikova domačija, se je število njenih obiskovalcev bistveno povečalo, letno jo je obiskalo 1.500 tujcev. Prav tako se je izredno povečalo število tujih in domačih obiskovalcev v Rogatcu in na Škrabčevi domačiji. In zakaj se je tako zelo povečalo število tujcev? Ker ti sledijo izdanim publikacijam EMYA. Tuje turistične agencije dobesedno hlastajo po tem gradivu, saj se zavedajo, da je kulturna dediščina s seznama evropskega izbora vsekakor vredna ogleda. Lahko da komu delam krivico, a res ne vem, ali katera od naših turističnih agencij pozna te publikacije. Mi smo bili izredno ponosni in veseli, da so naše besedilo objavili v angleškem in francoskem jeziku, zraven pa priložili tudi fotografije. Če piše, da je Kavčnikova domačija najjužneje ohranjena alpska dimnica, si ljudje mislijo, da je to nekaj izjemnega in zanimivega. Avstrijci imajo dimnice samo v muzejih na prostem, mi pa jo imamo *in situ*. Za Muzej na prostem Rogatec smo napisali, da je največji slovenski muzej na prostem. Seveda je manjši od večine lokalnih muzejev na prostem po Nemčiji, Avstriji in Skandinaviji, ampak če rečeš, da je to največji slovenski muzej na prostem, ljudi začne zanimati in obisk se poveča.

Katera od uspešnih prenov vam je osebno najljubša?

Ker je vsaka obnova zgodba zase, bi težko izbral le eno. Lahko pa vam izdam skrivnost: v vsakega od obnovljenih spomenikov, katerega prenovo sem vodil, sem dodal nek svoj predmet iz družinske dediščine, tako da sem z vsemi obnovljenimi objekti tudi tako povezan. To je lahko lanena rjuha, kladivo za klepanje kose, šprudla z vrha božičnega drevesa ali kak drug predmet. V obnovljenih objektih sem večinoma delal tudi ambientalne muzejske postavitve, pri čemer se nisem vedno držal izrazito muzeoloških postavitvev, ampak sem sledil življenju, zato so bili moji najboljši svetovalci domačini, torej ljudje s terena. V nekaj primerih sem sodeloval tudi z muzealci; pri obnovi Kavčnikove dimnice sem sodeloval s kolegom, dr. Jožetom Hudalesom – on je skrbel za muzeološki plat, jaz za konservatorsko. Takih sodelovanj sem si želel še več, a ni bilo vedno niti pogojev niti zanimanja. Zelo rad pa sem s kolegi sodeloval še v drugačnih delovnih sestavah. Pri obnovi Kroflnovega mlina v Kozjem je bila dragocena pomoč prof. Slavka Kremenška, ki je iz arhivov izbrskal množico pomembnih podatkov, odličnih podlag za samo obnovo stavbe kot tudi za nadaljnje vsebinsko plemenitenje muzejske zbirke Kroflnov mlin, za kar gre zasluga tudi ves čas dejavnemu Muzejskemu društvu Kozje.

Imate seznam vseh obnov, ki ste jih vodili?

Vse obnove imam zabeležene. Iz mojega arhiva terminskih planov je razvidno, kdaj in kje sem kaj obnavljal. V nekem obdobju sem letno vodil tudi do 15 različnih obnov. Pri nekaj čez 50 obnovah sem bil vpet v intenzivno vodenje obnovitvenih akcij. In pri tem smo se vedno držali temeljnega spomeniško-varstvenega načela: ni obnove brez programa, torej ne smeš poseči v fizično substanco spomenika, če nimaš začrtane in zagotovljene njegove nadaljnje programske vsebine. Nikakor ne bi smeli več dovoliti poseganja v spomenike zgolj zaradi potešitve raziskovalne radovednosti, ne da bi jim pred tem zagotovili sredstva za obnovo in pripravili program vključitve v sodobno življenje. Zaradi takšnih

ali drugačnih raziskovalnih »ferbcev« so se marsikje poškodbe na spomenikih še povečale.

Vaša trenutna obnova?

Trenutno na Skomarju vodim obnovo župnišča iz leta 1788, ki pa ne bo bistveno posegla v zunanjo podobo, saj so jo pred leti malce po svoje obnovili. Obnavljamo notranjost župnišča, v katerem bo imelo pritličje trojno vlogo: v njem bo razstava o življenju in delu pohorskega ljudskega pesnika Jurija Vodovnika, prikaz bivalne kulture 19. stoletja in ohranitev verouka v župnišču. Zasnova stavbe je drugačna kot pri večini hiš na Pohorju, saj gre za bolj napredno poznobaročno gradnjo stavbe skoraj kvadratastega tlorisa, nekoč krito s skodlami, danes pa žal z bobrovcem. Poleg tega sodelujem pri raznih obnovah kot svetovalec ali pa kot snovalec novih programov. Trenutno v Rogaški Slatini skupaj z občino, lastnikom, Društvom Gaja in različnimi strokovnjaki in združenji razmišljamo o ustanovitvi Kluba prijateljev Juneževe domačije, ki naj bi pripomogel k razširitvi programa tudi na izobraževalna predavanja, uvajal bi nove vsebine, skratka v javnosti bi animiral in tudi tržil Juneževo domačijo.

Ob koncu še klasično vprašanje – kakšni so vaši načrti?

Trenutno se ukvarjam z raziskovanjem naravnih gradiv in njihovi vsestranski rabi v obnovi dediščine pa tudi v sodobnem gradbenem prizadevanju. Sprašujem se, ali lahko preverjene veščine in izkušnje uporabimo tudi pri gradnji sodobnih bivalnih prostorov, kar je gotovo velik izziv. V naše okolje vse bolj vdira stavbarstvo

iz drugih okolij, med njimi na primer lesene Honka hiše, ki poustvarjajo finsko gradbeno tradicijo in so našim ljudem vse bolj všeč. Škoda. Pri nas se gradnje po tradicionalnih vzorih očitno še vedno sramujemo. Pri tem se pozablja na kakovost in prednost naravnih gradiv, kot so kamen, les, ilovica, slama, ki jih imamo pri nas na posameznih območjih v izobilju. Lahko bi jih uporabili za gradnjo t. i. bioklimatskih ali nizkoenergijskih hiš, za katere moramo danes predelati ogromno raznovrstnega gradiva in porabiti veliko energije. Pri klasični gradnji z bruni je les treba samo požagati, posušiti, narediti hladno konstrukcijo brun in zgraditi hišo. Poleg tega je les fantastičen izolacijski material, ki poleti hladi, pozimi pa varuje pred mrazom. Dodati je treba še dobre omete, ki so lahko tudi ilovnati, kar je marsikje po Evropi in k sreči tudi pri nas že del dobre prakse.

Trenutno se veliko povežujem s strokovnjaki z drugih področij, zlasti gozdarstva, lesarstva in oblikovanja. Naše ravnanje z okoljem postaja vse bolj pomembno; če je letos že januarja grmelo in je padala toča, se lahko vprašamo, kaj bo šele poleti. Naj povem še tale pripetljaj, ki sem ga slišal v poročilih prvega programa Radia Ljubljana. Neka gospodinja z domačije v Florjanu pri Gornjem Gradu je kmalu po neurju v mikrofon obupana pripovedovala, kako jim je huda toča uničila vse strehe, le slamnata streha na leseni kašči je ostala cela. Moj Bog, če je bilo to res, bi se morala ministra za okolje in prostor ter kulturo takoj odpraviti na prizorišče in si ne ogledati le nastale škode, ampak predvsem ohranjeno streho. Morda so prav slamnate, kamnite in lesene strehe priložnost za obrambo pred neurji.

